

DOCUMENT DEL MES

Expedient sobre la construcció d'un pont de ferro sobre el riu Vinalopó per l'Ajuntament de Sax

Vicente Vázquez Hernández
Arxiver bibliotecari

Per iniciativa de l'Arxiu Històric Provincial d'Alacant, en el seu desig d'impulsar la relació amb els arxius municipals, es presenta este document del mes, una vegada digitalitzat, per a oferir-lo a l'Arxiu Municipal de Sax, i d'esta manera ampliar els fons locals i facilitar-ne el coneixement i difusió a tots els ciutadans i investigadors interessats en la història de la vila de Sax. En esta ocasió, el document seleccionat és "l'Expedient sobre construcció d'un pont de ferro sobre el riu Vinalopó per l'Ajuntament de Sax", que abasta els anys 1901 i 1902.

Per a comprendre la gran importància d'este projecte per a Sax, cal retrocedir fins a l'últim terç del segle XVIII, en ple període de la Il·lustració, quan, en un ambiciós projecte de millora de les comunicacions a Espanya, es va iniciar la construcció del Camí Reial de Madrid a Alacant, i d'altres obres annexes, com el pont Picajo, el primer pont sobre el Vinalopó a Sax del qual tenim notícies, perquè anteriorment, per a entrar a Sax pel nord, calia creuar el riu Vinalopó per mitjà d'una fràgil passarel·la de fusta sobre el gual del riu.

Però este primer pont d'obra sòlida, finalitzat en 1780, va caure a causa de les avingudes de 1797 i 1798, i encara que es va intentar reparar el pont de manera provisional (com així es va fer per a possibilitar el viatge de la cort reial en 1802, que des de València es traslladava fins a Múrcia i Cartagena per a tornar a Aranjuez), noves avingudes i temporals que es van abatre a la comarca, per l'any 1804, van deixar el pont en ruïnes.

Després de la guerra del Francés, i el difícil trànsit entre l'Antic Règim i la nova societat liberal, inclosa la primera guerra carlina (1833-1840), que van incidir i van retardar la construcció d'un nou pont, per fi, al gener de 1843, com assenyala Ochoa Barceló, té l'Ajuntament de Sax el projecte i els plans del pont de picapedreria, format per dos arcs de mig punt de pedra treballada. Este pont de picapedreria de dos ulls, construït amb pedra que es va portar de la serra de Cabreres i fet amb solidesa i amb les millors garanties tècniques, va necessitar diverses reparacions que van anar escalonant-se pels anys 1872, 1878 i 1883, totes motivades pel lliscament de l'estrep nord.

A pesar de les esmentades reparacions, el pont Picajo no va poder suportar les riuades del riu Vinalopó en 1898 i especialment al març de 1899, com ens mostren les actes municipals d'eixa època. La importància de les inundacions i les riuades de 1898 es va tractar en la sessió del dia 23 de gener de 1898, on es va debatre la millor manera d'invertir la subvenció concedida pel Govern i la necessitat de condicionar el pont Picajo.

No obstant això, noves i més importants inundacions l'any següent, els dies 11 i 12 de març de 1899, van ser especialment oneroses per a Sax, tal com es desprén de l'acta del dia 18 de març de 1899, sent alcalde Secundino Senabre Gil:

"... Los destrozos han sido inmensos, los perjuicios incalculables. El agua llegó a una altura inconcebible arrastrando con su avasalladora corriente, infinidad de terrenos de huerta de primera calidad, varios molinos, el mataderos de reses, la cañería para la conducción de aguas para el lavadero, y lo que es más triste, el puente del Picajo, hermosa obra de fábrica construida a costa de muchos sacrificios y que para conservarla

ha tenido que gastar este Ayuntamiento respetable cantidad en el ejercicio actual, puesto que quedó muy resentida con la crecida del año último.”

No obstant tanta calamitat continuada, els veïns se sobreposen als infortunis, i pocs dies després ja estan recomponent el pont amb estructures de fusta d'una manera accessòria i provisional. Així, en l'acta de 18 de març de 1899, a més de tractar la gravetat de la riuada i les seues conseqüències, s'acorda demanar ajuda al Govern i encarregar el projecte d'un pont metàl·lic: “... *A propuesta de la comisión de obras públicas, acordó el Ayuntamiento por unanimidad encargar al Ingeniero de Caminos, Canales y Puertos D. Antonio Sanchis Pujalte, la confección de un proyecto de puente de hierro en sustitución del destruido, denominado del Picayo, cuyo proyecto se presentará a la aprobación de este Ayuntamiento*”.

Durant la primavera i estiu de 1899 es construeix un pont provisional de fusta, dirigit pel fuster local Pedro Estevan Alpañés, famós artista en els seus vessants de músic i ebenista; pont sufragat per mitjà d'aportacions voluntàries dels veïns.

De 15 de setembre de 1899 és el certificat de l'enginyer de camins, canals i ports Antonio Sanchis Pujalte, de reconeixement del pont de fusta provisional, “*por lo que considero puede darse por útil, sin perder de vista su carácter provisional*”. L'acta de 19 de setembre de 1899 dona compte de la dita certificació i del pagament a l'enginyer, a més d'acordar el desmuntatge del primer pont provisional.

La necessitat d'un nou pont a Sax era tan evident que l'Ajuntament de Sax no desistia en el seu propòsit d'aconseguir-ho, per iaxò el 15 de juny de 1901 l'Ajuntament torna a requerir a l'esmentat enginyer perquè en un termini de 15 dies presente el projecte d'un pont de ferro, encàrrec fet fa dos anys, projecte que es presenta ja en el mes de juliol, però no firmat per l'anomenat enginyer, sinó per Santiago Ortiz Mazón, que el substitueix en l'encàrrec. Este nou enginyer afig que considera molt urgent la construcció del pont de ferro, ja que el provisional de fusta (que considerava d'acurada i sòlida construcció) no podrà resistir molt de temps el servici tan general que presta actualment, per no haver-hi un altre pas que done accés a l'estació fèrria i carretera de l'Estat. El projecte va ser aprovat en la sessió ordinària del 18 de juliol de 1901, i tot seguit s'inicien les entrevistes i els informes per a aconseguir subvencions amb què portar avant l'obra.

És en este punt, per la tardor de 1901, quan el document de l'Arxiu Històric Provincial d'Alacant connecta amb la documentació de l'Arxiu Municipal de Sax, per a donar-nos-en una visió més àmplia i completa, perquè el dit document ens detalla la tramitació de l'“**Expediente sobre la construcción de un puente de hierro sobre el río Vinalopó por el Ayuntamiento de Sax**”, entre el 4 d'octubre de 1901 i el 17 d'abril de 1902, tal com podem comprovar en el següent desenrotllament cronològic de la documentació que hi conté:

ALACANT, 4 OCTUBRE 1901. Ofici del Govern Civil d'Alacant, secció d'Obres Públiques, sobre l'expedient instruït per l'Ajuntament de Sax per a la construcció d'un pont metàl·lic sobre el riu Vinalopó, en què se sol·licita autorització “para enajenar y convertir en metálico una lámina que aquella corporación posee, procedente del 80 por 100 de sus bienes propios para con su producto poder acceder a los gastos que ocasionara la construcción del referido puente”. S'acorda remetre l'expedient i projecte a l'enginyer Enrique Esteve perquè n'emeta un informe.

ALACANT, 7 OCTUBRE 1901. Ofici del Negociat de Camins Veïnals, sobre remissió de l'expedient anterior a l'enginyer Enrique Esteve.

ALACANT, 21 OCTUBRE 1901. Ofici de l'Enginyer Enrique Esteve, dirigit al Sr. enginyer en cap de la província, en què remet el pressupost de gastos “necesarios para

poder emitir mi informe en el expediente y proyecto del puente metálico sobre el río Vinalopó instruido en el Ayuntamiento de Sax”.

ALACANT, 21 OCTUBRE 1901. Nota del “presupuesto de gastos que a cargo del Ayuntamiento de Sax ocasionará el informe del expediente y proyecto del puente metálico sobre el río Vinalopó”, total del pressupost 150 pessetes, firmat per l’enginyer Enrique Esteve, amb el vistiplau de l’enginyer en cap, J. Miró, i de l’alcalde de Sax, Francisco Valera.

ALACANT, 24 OCTUBRE 1901. Ofici de l’enginyer en cap, Miró, del Negociat de Camins Veïnals, a l’alcalde de l’Ajuntament de Sax, en què remet “la adjunta cuenta de gastos que se cree ocasionará el informe y confrontación del proyecto del puente metálico...”.

ALACANT, 10 DESEMBRE 1901. Ofici de l’Ajudant Pagador al Sr. enginyer en cap de la Província, en què comunica que l’Ajuntament de Sax ha depositat les cent cinquanta pessetes amb cinquanta cèntims, import del pressupost dels gastos de l’informe de l’expedient i projecte d’un pont metàl·lic sobre el riu Vinalopó.

ALACANT, 11 DESEMBRE 1901. Ofici de l’enginyer en cap a l’enginyer Enrique Esteve, comunicant-li que el dia 10 de desembre l’Ajuntament de Sax havia depositat cent cinquanta pessetes amb cinquanta cèntims, import del pressupost que se li va remetre per a atendre els gastos que ocasionarà la confrontació del projecte i l’informe de l’expedient.

ALACANT, 31 GENER 1902, (8 fulls). Ofici de l’enginyer Enrique Esteve al Sr. enginyer en cap de la província, en què informa favorablement les característiques del Pont Picajo, a l’unir el carrer d’entrada al poble (carrer Pont, actual carrer de Carlos Regino Soler), i el camí a l’estació de ferrocarril i carretera d’Ocaña a Alacant. També exposa inconvenients per a l’obra, com la inestabilitat del terreny per als fonaments i l’encariment de la construcció a l’haver exigit l’Ajuntament de Sax que fóra un pont metàl·lic, d’una amplària de cinc metres (s’hi podran creuar dos carruatges), i dos voreres volades d’un metre, per als vianants, calculat per a un pes de 6 tones.

ALACANT, 31 GENER 1902. Ofici de l’enginyer encarregat Enrique Esteve, dirigit al Sr. enginyer en cap de la província, en què informa de l’enviament del seu informe sobre el pont metàl·lic de Sax perquè siga aprovat, i dels gastos ocasionats per al seu estudi.

ALACANT, 31 GENER 1902. Minuta de gastos de l’enginyer Enrique Esteve, amb motiu de la visita a Sax per a examinar l’expedient del pont metàl·lic a Sax, amb el vistiplau de l’enginyer en cap i amb l’aprovació de l’Ajuntament de Sax. El total de gastos ascendeix a 83 pessetes, per tant hi ha un saldo a favor de l’Ajuntament de 66 pessetes, perquè hi havia depositat 150 pessetes.

ALACANT, 3 FEBRER 1902. Ofici de l’enginyer en cap a l’alcalde de Sax, en que remet el compte de gastos, ocasionats per l’informe sobre el pont metàl·lic a Sax.

ALACANT, 12 FEBRER 1902, (4 fulls). Ofici de l’enginyer en cap al governador civil de la província, en què informa del projecte i expedient, del qual adjunta còpia, del pont metàl·lic sobre el riu Vinalopó a Sax, amb les seues característiques i avantatges per a la població.

SAX, 22 FEBRER 1902. Ofici de l’alcalde de Sax, Joaquín Senabre, al Sr. enginyer en cap d’Obres Públiques de la província, en què l’informa que en sessió de 6 de febrer es va aprovar el compte de gastos ocasionats per l’informe del projecte del pont metàl·lic sobre el Vinalopó.

ALACANT, 11 ABRIL 1902. Ofici dirigit al Sr. enginyer en cap d’Obres Públiques, en que li remet l’expedient del projecte per a la construcció d’un pont sobre el riu Vinalopó, una vegada esmenats per l’Ajuntament de Sax els defectes i omissions.

ALACANT, 17 ABRIL 1902. Ofici de l'enginyer en cap al Sr. governador, en què l'informa que s'han corregit les omissions observades en l'informe sobre el pont metàl·lic a Sax i li tornava l'expedient perquè seguira els tràmits oportuns.

Però la construcció del pont metàl·lic a Sax es va demorar encara un quart de segle, com posen de manifest els documents de l'Arxiu Municipal de Sax. En 1920 s'estaven fent gestions perquè l'Estat construïra la carretera que enllaçaria des de l'ermita de Polop a Sax, en la construcció de la qual estava inclòs el pont metàl·lic de Sax; poc després, en 21 d'octubre, ja s'estan fent les expropiacions de terrenys per a esta carretera, encara que els estreps del pont estaven acabats des de 1915. No obstant això, continuen les reparacions del pont provisional, fins que en 15 d'abril de 1925 ja es manifesta que està acabat el muntatge de tota la part metàl·lica des de fa uns dies.

Per fi, al febrer de 1926, durant les Festes de Moros i Cristians, es va inaugurar el nou pont metàl·lic sobre el riu Vinalopó a Sax, que amb les reformes dutes a terme durant 1972, és el mateix que disfrutem en l'actualitat.

BIBLIOGRAFIA

HERRERO OCHOA, Bernardo (1964). *La villa de Sax. Estudio histórico acerca de la misma y Nuevas Embajadas*, Sax, Ediciones de la Biblioteca Municipal, 258 pàgs.

OCHOA BARCELÓ, Francisco (1992), "El Puente Picayo de Sax (I)", *El Puente. La actualidad en Sax*, núm.4, abril 1992, pàgs. 8-9.

OCHOA BARCELÓ, Francisco (1992), "El Puente Picayo de Sax (II)", *El Puente. La actualidad en Sax*, núm.5, mayo 1992, pàgs. 8-9.

OCHOA BARCELÓ, Francisco (1992), "El Puente Picayo de Sax (III)", *El Puente. La actualidad en Sax*, núm.6, junio 1992, pàgs. 10-11.

OCHOA BARCELÓ, Francisco (1993). "E paso por el interior de Sax de la corte real de Carlos IV", *Revista de Fiestas de Moros y Cristianos*, Sax, Mayordomía de San Blas, pàgs. 114-118.

OCHOA GARCÍA, Alberto (2011). "Pedro Estevan Alpañés: maestro músico y ebanista de Sax (1851-1934)", *Revista del Vinalopó*, núm.14, pàgs. 235-250.

VÁZQUEZ HERNÁNDEZ, Vicente (1999). "Centenario de las inundaciones de 1899", *El Castillo de Sax*, núm.8, pàgs.5-9.

VÁZQUEZ HERNÁNDEZ, Vicente (2010). "Sax durante la Guerra de la Independencia: 1809", *El Castillo de Sax*, núm.30, pàgs. 5-13.